

ІЗ СПОСТЕРЕЖЕНЬ НАД ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОЮ СПАДЩИНОЮ В УКРАЇНСЬКІЙ АНТРОПОНІМІЇ СЕРЕДИНИ XVIII СТ.: (НА МАТЕРІАЛІ РЕЄСТРУ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО 1756 Р.)

Для повного уявлення про еволюцію антропонімної системи на завершальному етапі розвитку староукраїнської мови необхідний аналіз праслов'янської антропонімної спадщини. Він дасть змогу з'ясувати обставини остаточного занепаду звичаю вживання слов'янських автохтонних особових власних імен, особливості процесу перетворення їх на прізвищеві назви, уточнити критерії розмежування прізвищевих назв, утворених від нехрещених власних імен і отриманих з різних мотивів.

Мета цієї статті полягає в дослідженні слов'янських особових власних імен і похідних від них прізвищевих назв, які представлені в офіційному джерелі середини XVIII ст. Автор поставив завдання з'ясувати етимологічний склад, сортимент, частоту вживання та історичну долю праслов'янського антропонімного фонду в українській мові XVIII ст. Для досягнення поставленої мети застосовано синхронно-описовий та порівняльно-зіставний методи, а в окремих випадках – елементи діахронії та прийом статистичного аналізу.

Предметом дослідження є слов'янські автохтонні особові власні імена та похідні від них прізвищеві назви.

Джерелом фактичного матеріалу послужив укладений 1756 р. Реєстр Війська Запорозького Низового (далі РВЗН – І. Д.), а також додані до нього списки козаків, які перебували на помислах і зимівниках на території паланок. РВЗН складається зі списків 38 окремих куренів і містить 13085, а разом із поданими паланками відомостями й описами близько 15000 найменувань запорожців. Вибір саме цієї пам'ятки зумовлений багатством антропонімного матеріалу, точністю фіксації та широтою охопленої території. Оскільки донедавна РВЗН не був опублікований, дослідники-ономасти не приділяли йому належної уваги, залучаючи до своїх праць лише вибірково, здебільшого під час вивчення історичної антропонімії Нижньої Наддніпрянщини [7].

У сучасній антропонімічній літературі склався традиційний поділ слов'янських автохтонних особових власних імен на імена-композиції, імена відкомпозитного та відапелятивного походження.

На сторінках РВЗН нами виявлено лише одне давнє слов'янське особове ім'я-композиції – *Володимир* (2 носії), що виступає в різних графічних і фонетичних формах: *Владимир* і *Володимиръ*.

У досліджуваній пам'ятці зустрічається також єдине відкомпозитне слов'янське автохтонне ім'я – *Борисъ* (5 носіїв), утворене від імені-композиції *Борислав* шляхом часткового усічення постпозитивного компонента зі збереженням його початкового приголосного.

При цьому варто відзначити, що як *Володимир*, так і *Борис* належать до церковно-календарних імен, котрі на час складання РВЗН давно вже втратили свій язичницький характер.

Відомо, що імена, які проходять кілька етапів у процесі еволюції, зовні нерідко бувають віддалено схожі на свої оригінали. Іноді зміни є настільки суттєвими, що лише за структурними ознаками неможливо зіставити певний антропонім з тим чи іншим слов'янським іменем-композицією або ж із християнським офіційним ім'ям. На сторінках РВЗН натрапляємо на два такі випадки. Йдеться про суфіксальні форми імен, твірною основою яких виступає один склад особової назви. Наприклад, антропонім *Радко* (18 носіїв) можна розглядати і як відкомпозитний дериват, утворений за допомогою суфікса *-ко* < *ъко* від слов'янських автохтонних імен типу *Радивой*, *Радислав*, *Радимир* або ж як народну форму, що виникла з церковного хрещеного імені *Радивонъ* (< *Радионъ*). Так само варіанти *Яришъ* (1 носій), *Яришъ* (7 носіїв) і *Ярошъ* (5 носіїв) можна співвідносити з низкою слов'янських автохтонних імен, таких як *Ярослав*, *Ярополк* та ін. або ж із християнськими іменами *Ярема* (< *Иеремия*) чи *Ярохтей* (< *Ерофей*). На нашу думку, саме через відсутність неканонічних власних імен у матеріалі РВЗН є більше підстав пов'язувати наведені скорочення різної етимології з християнськими, ніж слов'янськими автохтонними іменами. До того ж, *Ярема* (53 носії) належить до часто вживаних у РВЗН народних варіантів церковно-християнських імен, що складає приблизно 0,35% від загальної кількості найменувань. Інші форми – *Еремія* та *Еремій* фіксуються по одному разу. Проте, якщо йдеться про словотвірні моделі, то в даному випадку зв'язок згаданих суфіксальних хрещених імен з праслов'янською спадщиною очевидний.

Як свідчать студії з ономастики, значна частина праслов'янських іменних лексем лягла в основу українських прізвищ і спадкових прізвищ XIV–XVIII ст. Яскравим підтвердженням

цього служити і РВЗН, на сторінках якого видно ряд давніх слов'янських антропонімів, що виступають другим ідентифікаційним елементом серед двочлених іменувань.

Наприклад, у чотирьох випадках до церковно-християнського імені додається власна назва, що являє собою давнє слов'янське ім'я-комполиту: *Іванъ Богданъ* [2, 83], *Іванъ Богданъ* [2, 185], *Василь Казимиръ* [2, 182] та *Іско Станиславъ* [2, 86]. Хоч імена *Станислав* та *Казимир* і мають слов'янське походження, проте у католиків уже з XV і XVII ст. вони потрапили до розряду календарних. До складу козаків Івонівського куреня вписаний *Іско Богоносъ* [2, 158]. З одного боку, його прізвищеву назву можна виводити від слов'янського власного імені-комполиту [5, 61], а з іншого – від іменника *богоносець* «носящий Бога» [4, 122] або прикметника *богоносний* «який в серці своїм носить Бога» [8, 112].

Деяко більше серед прізвищевих назв запорозьких козаків збереглося давніх слов'янських імен відкомполитного походження. Можливо, що прізвисько *Рогъ* [2, 180] етимологічно пов'язане з антропонімним дериватом, утвореним шляхом усічення постпозитивного та збереження в ролі особового власного імені препозитивного компонента імені-комполиту *Роговолодъ* чи *Рогдай* [5, 60]. Хоча, швидше за все, у цьому випадку маємо справу з антрополексею відапелятивного походження. Ймовірно, що прізвищева назва *Гудымъ* [2, 159] є дериватом з частково усіченим постпозитивним компонентом (*Гудимъ* < *Гудим[иръ]*) [5, 62]. Проте, наявність в українській мові діалектизму *гудим* «той, хто гуде» [6, 613] не дозволяє нам робити категоричний висновок щодо етимології цього антропоніма.

Переважає більшість відкомполитних дериватів, що виступають у прізвищевих назвах РВЗН, утворені за допомогою суфіксів: -а: *Ступа* (2 носії) < *Ступогнівъ* [5, 60, 83]; *Сулима* (1 носій) < *Сулумиръ* [5, 83]; -ак-ъ: *Ступакъ* (13 носіїв) < *Ступогнівъ* [5, 83]; -(я)ан-ъ: *Беланъ* (3 носії) < *Белизаръ*, *Белославъ*, *Белимиръ* і под. [5, 64]; *Драганъ* < *Драгомиръ*, *Драгомилъ*, *Драгорадъ* [5, 62, 73]; *Стоянъ* (*Стоян*) (2 носії) < *Стоимиръ*, *Стойгнєвъ* [5, 63, 83]; -аш-ъ: *Белашъ* (1 носій) < *Белизаръ*, *Белославъ*, *Белимиръ* і под. [5, 64]; *Святашъ* (2 носії) < *Святогоръ*, *Святополкъ*, *Святославъ* [5, 81]; -к-а: *Ступка* (1 носій) < *Ступогнівъ* [5, 83]; -к-о: *Бойко* (*Боико*) (91 носій) < *Боу[славъ]*, *Боу[миръ]*, *Добро[боу]* і под. [11, 70–73]; *Гудко* (1 носій) < *Гуди[миръ]* [5, 62]; *Мирко* (3 носії) < *Миронігъ*, *Мирославъ*, *Ладомиръ* [5, 63, 78]. Але не виключено, що в останньому випадку маємо справу з народним варіантом церковного імені *Мирон*; *Собко* (1 носій) < *Собеборъ*, *Собеславъ*, *Собимислъ* [5, 82]; -уш-ъ: *Богушъ* (1 носій) < *Богуславъ* [5, 64, 90].

Однак, враховуючи не лише лінгвістичні критерії етимологізації, а й екстралінгвістичні фактори, що проливають додаткове світло на січову традицію творення прізвищевих назв, на наш погляд, доцільніше пов'язувати походження таких антропонімів, як *Білан*, *Білаш*, *Ступа*, *Ступак* і *Ступка* не з майже забутою на середину XVIII ст. праслов'янською спадщиною, а із сучасними їм апелятивами. Наприклад, слово *білаш* як назва білого хліба, що вживалася серед жебраків, фіксується словником Б. Грінченка [4, 106]. В найменуваннях *Тимішъ Біланъ* [2, 278] і *Тішко Біланъ* [2, 68] другий ідентифікаційний компонент швидше за все зберігав своє апелятивне значення (пор. у Б. Грінченка: *білан* «блондин» [4, 106]). Підтвердженням цього може служити той факт, що полковник Бугогардівської паланки *Дімко Білий* [2, 283] у деяких документах фігурує як *Дімко Біланъ* [2, 321]. На сьогодні важко сказати, яке саме значення апелятива *ступак* («конная мельница», «конь, хорошо идущий шагом», «перекладина в лопате или заступе для упора ноги при копании» [4, 1837–1838] дало життя відповідній особовій назві. Ще складнішою виглядає ситуація зі встановленням етимології антропоніма *Ступа*, оскільки словник Б. Грінченка дає тлумачення аж шести значень іменника *ступа* [4, 1837]. Крім цього, не треба виключати й можливість одержати прізвисько за виявом внутрішньої якості (пор. фразеологізм «дурний як ступа»).

Відомий український мовознавець М.Л. Худаш вибудував досконалу з погляду лінгвістичної аргументації гіпотезу походження антрополексеми *Бойко*. На його думку, цей антропонім міг виникнути внаслідок усічення постпозитивного компонента таких слов'янських імен-комполит, як *Боиславъ*, *Боиводъ*, *Боимиръ* тощо, а також від демінутивних форм імен-комполит зі складовим членом -бой- у постпозиції: *Будибой* > *Будибойко* > *Бойко*; *Добройбой* > *Добройбойко* > *Бойко* [11, с. 66–73]. На перший погляд, система доказів М.Л. Худаша виглядає бездоганною, проте нас не може не насторожити відсутність у вітчизняних джерелах імен-комполит з елементом -бой- на тлі різкого зростання кількості носіїв прізвищевої назви *Бойко* в середовищі українського козацтва протягом XVII–XVIII ст. Так, якщо в Реєстрі 1649 р. антропонім *Бойко* зустрічаємо 13 разів (0,0395%), а *Бойченко* – тричі (0,0074%), то в Реєстрі 1756 р. уже 91 раз (0,6%) і відповідно 6 разів (0,04%). Загалом, прізвищева назва *Бойко* є однією з найбільш розповсюджених у Запорізькій Січі середини XVIII ст. Знову ж таки, непереконливо виглядає й відетнонімічна версія її генези, оскільки в матеріалах РВЗН не фіксуємо власних іменувань, які б віддзеркалювали у своїх основах будь-які інші назви корінного населення українських Карпат. Можливо, ключ до розгадки

етимології прізвищевої назви *Бойко* слід шукати в діалектній лексиці української мови XVII–XVIII ст., де знаходимо такі значення слова *бойко*, як «забіяка» [6, 186] та «хорошо» [4, 124].

Ще одну групу цього словотвірного типу прізвищевих назв складають антропоніми із заперечною часткою *не-*: *Некраса* (1 носій); *Нелипъ* (1 носій), *Нелипа* (9 носіїв) < *Липославъ* [13, 144–145]; *Немира* (*Німіря*) (3 носії) < *Не[зна]миръ* [5, 93–94], *На[да]миръ* [13, 146].

І, нарешті, декілька давніх слов'янських імен відкомпаративного походження знаходимо в основах патронімічних особових назв РВЗН: *Бойкѣвъ* (1 носій), *Бойченко* (6 носіїв), *Борисенко* (1 носій), *Станкевичъ* (1 носій) (*Станко* < *Станиславъ*, *Станимиръ* або *Добростанъ* [5, 63, 82]).

Лексичним матеріалом для творення прізвищевих назв РВЗН слугували також слов'янські автохтонні імена відапелятивного походження. Але намагаючись пов'язати етимологію прізвищевих назв XIV–XVIII ст. зі слов'янськими відапелятивними іменами або їх різноманітними дериватами, дослідник натрапляє на серйозні труднощі. Адже в основі однієї й тієї ж прізвищевої назви може лежати як слов'янське відапелятивне ім'я, що постало через якісь забобонно-містичні мотиви, так і побутове прізвище, створене з метою дати влучну номінативну характеристику особі за допомогою асоціативних властивостей метафоризації або метонімізації.

Намагаючись розв'язати це питання, М.Л. Худаш пропонує відносити до нехрещених власних імен-прізвищ ті особові назви, що давалися відразу після народження або в дитинстві й мали побажальний, охоронно-відстрашувальний чи профілактичний характер, а також нейтральні імена, котрі вказували на обставини й черговість народження дитини, ставлення до цієї події батьків та деякі зовнішні або внутрішні особливості малюка [12, 116, 127].

Щоб відповідати на питання про існування генетичного зв'язку між прізвищевими назвами РВЗН і слов'янськими автохтонними іменами відапелятивного походження, треба, передусім, з'ясувати загальні умови виникнення й функціонування прізвищевих назв у середовищі запорозького козацтва. Особливо цінними при цьому є ті джерела, що проливають світло на мотиви надання й етимологію найменування тієї чи іншої особи.

За давньою традицією прийнятий до січового товариства повинен був прибрати собі нове прізвище, під яким його записували до реєстрів. Цікаво, що від спадкових прізвищ вимушені були відмовлятися навіть особи шляхетського стану. Так, син правобережного шляхтича Андрія Солецького Павло записаний до складу Васюринського куреня під прізвищем *Чорный* [2, 196, 312]. Щоправда, у XVIII ст. деякі представники правобережної шляхти й лівобережної та слобідської старшини намагалися зберегти на Січі свої родові прізвища. Однак, такі випадки траплялися не часто. Отримані січовиками «прозванія» набували на теренах Запорозьких Вольностей адміністративно-правової чинності. Підтвердженням цього служать, зокрема, атестати, видані запорожцям, котрі залишали службу й оселялися в Гетьманській чи Слобідській Україні. У цих документах козаки зазвичай носять не старі прізвищеві назви, а прізвиська, якими вони користувалися на Січі [1, 439–542].

Хоч процес творення прізвищевих назв у запорозькому середовищі мав стихійну природу й у кожному конкретному випадку міг залежати від різних обставин, та все ж справжні причини їх появи частіше за все варто шукати в тих чи інших рисах характеру, поведінки, зовнішнього вигляду людини або деталях її біографії. У козацьких прізвищах, про що розповів, наприклад, запорожець-довгожитель Микита Корж, нерідко яскраво відображалась схильність запорожців до жарту та гумору, через що вони первісно носили експресивне та емоційно-оцінювальне забарвлення, а деякі з них за своїми внутрішніми властивостями могли виражати ознаку протилежну названій [9, 34–35]. Як згадує інший січовик, «В войске назвали меня Журбою...ибо я всё молча работал, а после за то, что на чате проглядел, як поляки нашу добычу отняли, назвали меня Иванов Прислипою...» [10, 261].

Нерідко траплялися випадки, коли той самий запорожець користувався кількома прізвищами, що вживалися на рівних правах в офіційних паперах. Більше того, іноді одна особа виступає під різними найменуваннями на сторінках окремо взятого документа [3, 184–185].

Підтвердженням відсутності суворої регламентації під час ідентифікації особи в РВЗН служить використання поряд з одночленими, двочленими й тричленими власне антропонімами найменуваннями ще й мішаних, або антропонімно-апелятивних.

Отже, переважна більшість уживаних у Новій Січі прізвищевих назв були не спадковими чи родовими, а отриманими вже у зрілому віці. Через це вони не могли виникнути від антропонімів, які беруть свій початок від слов'янських автохтонних відапелятивних імен. Ті запорозькі прізвиська, що були дані за певною рисою характеру, темпераменту, поведінки або прикметною ознакою зовнішності людини, вже не мали побажальних чи профілактичних мотивів номінації (*Величко* (4 носії), *Мовчанъ* (32 носії), *Рева* (13 носіїв) і под.). До того ж, значна частина подібних найменувань одержала іронічне забарвлення, вказуючи не на справжню ознаку, а на її проти-

лежність. Саме неприховану насмішку, а не вплив забобонів чи факт каліцтва мусимо вбачати в таких антропонімах, як *Безногий* (1 носій), *Глухий* (49 носіїв), *Сліпий* (10 носіїв) і под., адже зрозуміло, що особи з такими фізичними вадами не могли належним чином зносити весь тягар військової служби. Так само, через іншу мотивацію не походять від давніх слов'янських відапелятивних імен і ті прізвиська козаків Нової Січі, котрі були почерпнуті з номенклатури представників тваринного й рослинного світу, назв органів і частин людського тіла, страв і продуктів харчування, різноманітних предметів побуту тощо. Як доводить М.Л.Худаш, «назви із тваринного і рослинного світу...присвоювали не лише за зовнішньою подібністю, а найчастіше під впливом різних забобонів» [12, 127]. Проте, якщо версія М.Л. Худаша є цілком виправданою для реалій XIV–XVI і навіть XVII ст., то стосовно XVIII ст. вона потребує уточнення. Маючи змогу в ряді випадків з'ясувати обставини виникнення конкретних прізвищевих назв цього типу, отримуємо вагомі підстави пов'язувати їх з перенесенням ознак і властивостей одного явища на інше. Так, один запорожець отримав прізвисько Баран через те, що у стані значного сп'яніння вибивав у шинку двері головою [14, 148]. За припущенням М.Л. Худаша, назви різних видів їжі надавалися новонародженим як нехрещені власні імена з метою «побажання благополуччя у житті...побажання постійно бути ситим, мати достаток у харчах або хоча б у якійсь конкретній їжі», а в ряді випадків за уподібненням чи порівнянням як вуличне прізвисько [12, 174]. Стосовно відповідних прізвиськ запорожців Нової Січі, то тут, враховуючи свідчення очевидців [9, 36], маємо справу саме з останніми мотивами вибору.

Тому до запорозьких прізвиськ, що зберігають зв'язок зі слов'янськими автохтонними особовими іменами з певною впевненістю відносимо лише ті, в основах яких відображено ставлення батьків до новонародженого: *Жаданъ* (6 носіїв), *Жадко* (2 носії), *Нечай* (2 носії), *Нечаянный* (1 носій) і патронім *Нечаенъко* (1 носій). З певним застереженням сюди ж можна зарахувати й прізвиська, в основах яких зафіксовані назви, котрі вказували на обставини народження малюка й були спрямовані на збереження його життя (*Найда* (19 носіїв), *Найдонъ* (1 носій), *Ненашъ* (1 носій), *Нетреба* (2 носії) та патронім *Нетребенко* (4 носії) або свідчили про черговість народження дитини (*Первакъ* (2 носії), *Третькъ* (20 носіїв), патроніми *Третьяков* (1 носій) і *Третьяченко* (2 носії), *Четверня* (*Четверня*) (4 носії), *Шостакъ* (4 носії) і патронім *Шостаков* (4 носії). Ми згадали про застереження тому, що словом *третьяк* ще могли називати «животное, котрому три года», «третий по времени рой из старого улья», «трехсаженный отрубок древесного ствола», «младшего пастуха при чабані и личмані» (найбільш підхоже, на наш погляд, тлумачення етимології прізвиська – І. Д.), «род колена в танце» й «породу чеснока» [4, 1896–1897]; слово *четверня* означало «четверка» [4, 2075], а *шостака* – «имеющий шесть пальцев на руке» або «монета в три копейки (шесть грошей)» [4, 2123].

Найперше впадає в око той факт, що з усієї маси слов'янських автохтонних імен в українській мові XVIII ст. продовжували функціонувати лише ті, які були узаконені церквою й потрапили до святців. Тому наявні у пам'ятці антропоніми *Радко* та *Ярош* треба розглядати не як свідчення існування залишків праслов'янської антропонімної спадщини, а як наслідок зміни морфологічної структури хрещених імен *Родионъ* та *Иеремия* або *Єрофей*. Значно більше широковживаних у минулому слов'янських автохтонних імен збереглося у XVIII ст. у вигляді прізвищевих назв. На сторінках РВЗН зустрічаються лише чотири антрополоксеми, утворені від слов'янських особових імен-комполит. Найбільшу групу (24 найменування) становлять прізвищеві назви, які беруть початок від слов'янських автохтонних імен відкомполитного походження. Щоправда, серед них є десять таких, основи яких можна витлумачити як назви відапелятивного походження, а одна могла виникнути від народної форми церковно-християнського імені. Враховуючи обставини виникнення й функціонування прізвищевих назв у Новій Січі, а також спираючись на свідчення очевидців щодо мотивів їх вибору й надання, можемо стверджувати про відсутність безпосереднього генетичного зв'язку між запорозькими прізвиськами, сформованими з лексики «*nomina impersonalia*», та праслов'янськими іменами чи іменами-прізвиськами. Про первісну залежність можна говорити лише стосовно тих прізвищевих назв розряду «*nomina personalia*», в основі яких відображено ставлення батьків до появи дитини, прагнення зберегти їй життя й, можливо, черговість народження. Таким чином, опинившись на межі повного зникнення, праслов'янські особові власні імена продовжили своє існування у вигляді прізвищевих назв як невід'ємна складова української антропонімної системи XVIII ст.

Список використаних джерел

1. Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів. 1734–1775 / ред. кол. П.С. Сохань та ін. – К.: Держ. комітет архівів України, ЦДІА України, НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 1998. – Т. 1 / [упоряд.: Гісцова Л.З. та ін., наук. ред. Бутич І.Л.]. – 696 с.

2. Архів Коша Нової Запорозької Січі... – 2008. – Т. 5: Реєстр Війська Запорозького Низового 1756 року / Л.З. Гісцова (ст. упоряд. тому), І.Л. Бутич (наук. ред.). – 528 с.
3. Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. : Збірник документів / Під ред. І.Л. Бутича та Ф.П. Шевченка. – К.: Наук. думка, 1970. – 670 с.
4. Гринченко Б.Д. Словарь украинского языка / Б.Д. Гринченко. – Берлін : ДВУ, 1925. – 16, 2178 с.
5. Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. / М.О. Демчук; Відп. ред. М.Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1988. – 172 с.
6. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / О.С. Мельничук та ін. – К.: Наук. думка, 1983. – Т. 1. – 631 с.
7. Ільченко І.І. Антропонімія Нижньої Наддніпряниці в її історичному розвитку (Надвеликолужський регіон) / І.І. Ільченко // Дис...канд. філол. наук: 10.02.01 / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2003. – 254 с.
8. Історичний словник українського языка / За ред. Є.К. Тимченка. – Харків; Київ : ВУАН, 1930. – Т. 1. – XXIV, 528 с.
9. Корж Н.Л. Устное повествование бывшего запорожца, жителя Екатеринославской губернии и уезда, селения Михайловки, Никиты Леонтьевича Коржа / Н.Л. Корж. – Одесса : В городской типографии, 1842. – 696 с.
10. Скальковский А.А. История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского / А.А. Скальковский. – Одесса : В городской типографии, 1846. – Ч. 1. – 370 с.
11. Худаш М.Л. Антропонім *Бойко* і питання його генезису / М.Л. Худаш // Мовознавство. – 1978. – №1. – С. 66–73.
12. Худаш М.Л. З історії української антропонімії / М.Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.
13. Худаш М.Л., Демчук М.О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів: (відантропонімні утворення) / М.Л. Худаш, М.О. Демчук. – К.: Наук. думка, 1991. – 267 с.
14. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: У 3 т. / Д.І. Яворницький; Редкол.: П.С. Сохань (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1990. – Т. 1. – 592 с.

Анотація. У статті проаналізовано етимологічний склад, асортимент і частоту вживання слов'янських автохтонних імен і похідних від них прізвищевих назв, які представлені в Реєстрі Війська Запорозького Низового 1756 р. Зроблено висновок, що, незважаючи на тенденцію до майже повного зникнення, праслов'янські імена продовжували існувати в українській антропонімній системі XVIII ст. у вигляді прізвищевих назв.

Ключові слова: праслов'янська антропонімна спадщина, антропонім, особове власне ім'я, прізвищева назва.

Summary. The article deals with analysis of the etymological staff, assortment and frequency of the Slav autochthonic names and derivative from their family names, listed in the 1756 Register of the Zaporozhian Host. Since from the whole quantity of the Slav autochthonic names in the Ukrainian language XVIII cen. continued functioning only those which were legalized by church, the anthroponims **Радко** and **Ярош**, which are available in the source, it is valid to regard them not as evidence of existence of the remains of the original Slav anthroponimic heritage, but as consequence of the change of morphological structure of the Christian names **Родионъ** and **Иеремия** or **Єрофей**. The family names, which are formed from the Slav personal names-composites, happen in register very seldom. The register contains twenty four denominations which originate from original Slav names from composite origin. Taking into account the circumstances of the rise and functioning of family names in New Sich, and also taking into account eye-witness evidences about motives of the choice, it is possible to affirm absence of direct genetic connection between Zaporozhian nicknames formed from vocabulary “nomina impersonalia”, and original Slave names. Primary dependence can only be affirmed about those family names of the type “nomina personalia”, the stem of which reflected in the parents attitude to the child-birth, aspiration to save its life, perhaps, the sequence of the birth. The results of the study have shown, that despite of the tendency to almost total disappearance, the original Slav names continued to exist in Ukrainian anthroponimic system in the XVIII cen. as the family names.

Key words: the original Slav anthroponimic heritage, anthroponim, personal name, family name.

Отримано: 16.10.2015 р.